

Eesti Apostlik-Õigeusu Kiriku häälekandja

Metropoolia

Nr 48

August

2009

Sest sina saad Kristuse
tunnistajaks kõigile inimestele
selles, mida sa oled näinud
ja kuulnud. (Ap. 22,15)

Me tunnistame armu,
kuulutame halastust,
ei varja heategusid.
(Suurest veepühitsuspalvest)

Alkis Kopolase uued ikoonid Tallinna Püha Siimeoni ja naisprohveta Hanna katedraalis.

Fotod: Ingvar Toomas Heamägi

Armsad vennad ja õed Kristuses

Foto: Gennadi Baranov

Mie Eesti Õigeusu Noorte Liidu augustikuine kokkutulek Värskas toimub ülemaailmse kriisi olukorras. Kliimaprobleemidele on lisandunud nende inimeste süütunne, kelle mäng maailma majandusega on kaasa toonud lugematu hulga ohvreid, kes on jäänud eemale süsteemist ja ülikasumitest, mida nende arvel on teenitud. Rääkimata sõjalistest konfliktidest, mis on kaasa toonud suurte rahvahulkade liikumise nii Aasias, Aafrikas kui ka mujal.

Sügav majanduskriis seletab ka rikaste riikide tegevuse vähenemist paljudes valdkondades, milles nad seni vaesemaid riike toetasid. Üks näide paljudest: esimest korda inimkonna ajaloos kannatab nälga 1,2 miljardit inimest. Igas minutis sureb ligikaudu kümme last alatoitumuse tõttu ehk teisisõnu, iga kuue sekundi tagant sureb üks laps; see teeb 5 miljonit surmajuhtumit aastas. Juunis 2008 lubasid rikkad riigid Rooma kohtumisel toetada 15 miljardi dollariga põllumajandust ja toiduainetööstust. Aasta hiljem on eraldatud vaid 10% lubatud rahast.

Näeme, et Värska ootab meie noori ajal, mil maailma on tabanud mitmed ränkkrasked katsumused, millest väljapääsu vähemalt lähitulevikus ei paista. Ainus, mida sellises olukorras tasub teha, on „rääkida tõtt“. Ärge kartke tunnista oma ebaõnnestumisi, isegi selliseid, mis on noortel tee kinni pannud. Seda, et perekond pole sugugi alati osanud pakkuda lastele aega ja õrnust, mida neil oli õigus oodata. Seda, et kool ja Kirik pole osanud puudutada lapse südant, väärtustamaks kõige olulisemat ja põhilisemat inimese elus. Ja et ühiskond on esile tõstnud üksnes kõike seda, mis jääb inimesest väljapoole, mitte aga seda, kes inimene tõeliselt on.

Kui on midagi, mida noortel on õigus nõuda, siis on selleks loobumine silmakirjalikkusest, keeldumine tegutsemast täiskasvanute kombel tagajärgedele mõtlemata, tõe ja spontaansuse janu, põlgus kasusaamisest ajendatud kompromisside vastu. Õigusega ootavad nad meilt eneste suhtes vastutustundlikku käitumist, seda, et neid tõsiselt võetaks. Selleks, et nad saaksid olla meiega ausad, peame oskama neid kuulata. Selleks, et noored tunneksid end kindlalt, peame tõsimeeli soovima nende usaldust võita. Et nad võiksid igaühes meist leida truud sõbra, kes laseb neil tunnetada seda, mis on elus tõeliselt tähtis ja aitab neil lootusrikkalt üles ehitada tulevikku.

Noorte kokkutulek Värskas võib saada meie Kiriku jaoks uue alguse hüppelauaks. Et vanemate ja laste omavaheline dialoog saaks õige tähenduse. Et õpetajad teeksid ruumi loovale eneseväljendusele ja tõelistele teadmistele. Et meie kogudused oleksid need kohad, kus ilma silmakirjalikkuseta saab kogeda tõelist suhet Jumala ja inimese vahel. Mis teisse puutub, noored, siis õppige nägema ja ära tundma vastutust mitte ainult enda ümber, vaid teiste enestes. Olge elu üle õnnelikud. Ärge jätke end ilma õigusest kasutada targalt oma vabadust. Aidaku teid Kristus, teie Sõber (Jh 15:15), kes oma verd valades on tulnud vabastama ja päästma iga inimest, ja toetagu Tema teid täieliku eneseteostuse teel.

✠ STEFANUS

Tallinna ja kogu Eesti metropoliit

Jutlus Orthofestiks. Metropoliit Stefanus. **Lk 1** / Metropoliidi suvised ringkäigud. Arhidakon Justinus. **Lk 2** / Euroopa Kirikute Konverentsi pea-assamblee. Preester Sakarias Leppik. **Lk 3** / Eesti Kirikute Nõukogu – 20. Tauno Teder. **Lk 3** / Kirikuelu Lääne- ja Saaremaal. Preester Jüri Ilves, Helen Kooviste jt. **Lk 7-8** / **LASTELEHES** Jumalaema uinumise püha. Edith-Helen Ulm. **Lk 5-6**.

Foto: Kristi Pumbo

METROPOLIIDI SUVISED VISIIDID

Arhidiakon Justinus

20. juunil pühitses metropoliit Stefanus pärast kapitaalremonti taasavatud Kihnu muuseumi. Muuseum asub Säärekülas, otse Nikolaose kiriku vastas oma vanas majas, kuid nüüdsest varustatuna tänapäevase tehnikaga. Väljapanek jaguneb temaatilisteks ruumideks, kus lisaks eksponaatidele on võimalik osa saada ka erinevaist audioefektidest ning jälgida ekraanidelt dokumentaalfilme. Samuti on muuseumis arhiiv ning Kihnu uuemat kunsti. Lisaks metropoliidile osalesid muuseumi pühitsusel ja avamisel Saare ja Pärnu piiskop Aleksander, kohalik preester Viktor Ivask, samuti Ingrid Rüütel, regionaalminister Siim Valmar Kiisler jpt. Pärast pühitsust kinkis metropoliit Kihnu muuseumile oma mantia.

Kihnu muuseumi pühitsemine.

Kihnu muuseumi pühitsemine.

Pidime Kihnust kiirelt lahkuma, et jõuda õhtuks Tartusse, sest 21. juunil toimus Tartu Jumalaema Uinumise kirikus sinodaalne liturgia, kus teenisid kõik kolm piiskoppi. Sinodis on aastaringelt kokku lepitud korralised sinodaalsed liturgiad, esimene neist oli Püha Platoni mälestuspäeval Tallinna Issanda Muutmise peakirikus, Tartu sinodaalne liturgia toimus Eestimaa pühade üldmälestuse päeval, järgmine sinodaalne liturgia on aga kavandatud

20. septembrile Pärnus Issandamuutmise kirikus, tähistamaks EAÕK autonoomia väljakuulutamise ettelugemist 1923. aastal (Tomos anti välja 7. juulil 1923, ette loeti aga 23. septembril). Sinodaalseid liturgiaid toimub aasta jooksul loomulikult rohkemgi, nii näiteks teenisid kolm piiskoppi koos ka Saatses püha Paraskeeva päeval, samuti 6. augustil Pärnu Issandamuutmise kirikus, kus oli templipüha ja sealse kiriku 105. aastapäev. Nimetatud kolm on aga korralised sinodaalsed liturgiad.

Sinodaalne liturgia Pärnu Issandamuutmise kirikus.

28. juunil peeti Vändra Apostlite Peetruse-Pauluse kirikus templipüha ja koguduse 140. aastapäeva, mispuhul toimus seal piiskoplik teenistus. Enne ristis metropoliit kogudusevanema Maria Mahlapuu tütre tütar.

Meeksi Ristija Johannese kiriku templipüha.

6. juulil tähistati templipüha Meeksi Ristija Johannese kirikus. Kuigi seal piirkonnas ei ole see sündmus rahvahulga poolest nii suur kui näiteks Värska, Saatses või Obinitsa templipühad, on see kohalikele väga tähtis päev, ning eriti oluliseks muutis püha ka see, et kohal viibis koguduse endine preester, nüüdne Pärnu ja Saare piiskop Aleksander. 5. juuli õhtul peeti koguõine jumalateenistus, kus teenisid ka koguduse praegune preester Peeter Uibo ning Värska preester Afrat Laas koos diakon Kalju Vahtramäga. Metropoliit õnnistas ka õhtuse jaanitule külaplatsil. Templipüha toob üle Eesti kohale pea kõik sealt kandist pärit setud, eriti need, kelle omaksed on sinna maetud, ning nii peeti pärast liturgiat haudade peal ka hingepalveid.

Sama nädala laupäeval, 11. juulil pühitses metropoliit Mikitamäe tsässona, mis on väidetavalt Eesti vanim tsässon, ehitatud juba 1694. aastal, kuid Nõukogude ajal lagunema lastud. Samal päeval oli metropoliit kutsutud pühitsema ka Lüübnitsa küla vastremonditud rahvamaja. Sealgi sündmusel osalesid ka teised Setumaa preestrid.

Mikitamäe tsässona pühitsemine.

Mikitamäe tsässon.

Järgmine suurem sündmus oli 31. juulil (vana kalendri järgi prohvet Eelija mälestuspäeva eelsel reedel) püha Paraskeeva mälestuspäev Saatses, mis on üks rahvarohkema kirikupühasid meie kirikus. Sealgi leidis aset sinodaalne liturgia. Setumaale jäime ka 1. augustiks, sest nii metropoliit kui ka teised sealsed preestrid olid kutsutud Setu Kuningriigi päevale, mida peetakse igal aastal augusti esimesel laupäeval ning mis sedapuhku leidis aset Luhamaal.

Kuningriigi päev algab setu hümnide laulmise ja ristilipu heiskamisega. Nii nagu sümbolites, kajastub sealsetes toiminguteski kristluse ja kohaliku pärimuse põimumine. Kuningriigipäeva tähtsündmus on Peko asemiku, ülemsootska valimine. Muidugi on neid, kes püüavad ka Pekot jumalikustada, kuid nii, nagu on Anne Vabarna selle loo eeposeks laulnud ning nagu see nüüdseks traditsioonis edasi elab, on see ennekõike väga inimlik lugu: Peko on setu kuningas, üleloomulike võimetega vägilane, kuid siiski inimene. Pärast võitlust

Püha Paraskeeva mälestuspäev Saatses.

Püha Paraskeeva mälestuspäev Saatses.

vaenlastega heitnud ta puhkama praeguse Petseri kloostris all asuvasse koopasse ning koopa laele istutanud tammekepi, millest kasvanudki praegune, väidetavalt ravitoimelise koorega Petseri kloostris tamm. Samasugune iidne, kloostris tekkelooga seotud puu on ju ka näiteks Athose vanima kloostris Megisti Lavra küpress, mille istutanud oma kelli ette munk Athanasios, kes rajas selle kloostris 963. aastal. Petseri koopakiriku asutas aga Joonas-nimeline munk ning see pühitseti 1473. aastal Jumalaema Uinumise pühal. Pärimuse kohaselt andnud käsu koopa kohale kloostris ehitamiseks seesama Peko, kes näeb Jumalalt saadetud prohvetlikke unenägusid ning kelle asemikuks valitakse igal aastal uus ülemsootska.

Kuningriigi päeval annabki kohalik vallavanem pärast lipu heiskamist võimu üle valitsevale sootskale. Uueks ülemsootskaks valiti tänava setu rahvalaulu tundja Õie Sarv, Peko eeposeks laulnud Anne Vabarna lapselaps.

Ülemsootska Õie Sarv ja preester Viktor Ivask.

Fotod: EAÕK

Foto: Andres Ots

EAÕK DELEGATSIOON OSALES EUROOPA KIRIKUTE KONVERENTSI PEAASSAMBLEEL

Preester Sakarias Leppik
assamblee delegaat

Eesti Apostlik-Õigeusu Kiriku delegatsioon osales esimest korda Euroopa Kirikute Konverentsi (CEC) peaassambleel Lyonis. Selle Euroopa ortodoksi, protestandi, anglikaani ja vanakatoliku kirikuid ühendava oikumeenilise organisatsiooni 13. peaassamblee kandis seekord mõtet „Kutsutud üheks lootuseks Kristuses“. CECi täisliikmeks saanud EAÕK delegatsiooni koosseisus olid ülipühitsetud metropoliit Stefanus ja preester Sakarias Leppik.

Peaassamblee toimus Prantsusmaal, Lyoni konverentsikeskuses Cité Internationale 15.-21. juulini. Päevakorras olid nii plenaaristungid, käsitamaks organisatsiooni oleviku ja tuleviku küsimusi, kui ka mitmed teemakesksed ettekan-

ded eri valdkondade ekspertidelt. Oikumeenilisele foorumile kohaselt ei puudunud peaassamblee laudadelt ettepanekud organisatsiooni paremaks lõimimiseks ühiskondlikult aktiivsete tegevustega.

Peaassambleel osalesid ja seda külastasid mitmed maailma tuntud kirikujuhid. Kogu assamblee jooksul oli kohal Albaania Õigeusu Kiriku peapiiskop Anastasios. Ühel päeval külastas assambleed Rumeenia Õigeusu Kiriku patriarh Daniel ning kaht viimast päeva pargas Tema Pühadus, Konstantinoopoli-Uue Rooma peapiiskop ja oikumeeniline patriarh Bartholomeos. Oikumeeniline patriarh ilmutas erilisel oma tiitliga kaasaskäivat iseloomu, osaledes Lyoni katoliku katedraalis Bordeaux kardinalli Msgr. Jean-Pierre Ricard'i juhitalv vespril kui kutsudes roomakatoliiklasi oma kõnes CECi peaassamblee lõppistungil üles ühinema CECi tegevusega.

Metropoliit Stefanuse osalemine assambleel tõi kaasa mitmeid südamlikke tervitusi, ka tervitati EAÕKd esimesel plenaaristungil uue täisliikmena. Pean mainima, et meie delegatsiooni koheldi arvestatava partnerina assamblee töös, aga ka mitmetes küsimustes, kus vajati meie kogemust.

Eestist osalesid CECi peaassambleel veel EELK delegatsioon: peapiiskop Andres Pöder, õpetaja Peeter Kaldur ja pr Kadri Metsma, Eesti Metodisti Kiriku delegaadina pastor Üllas Tankler ning Eesti Kirikute Nõukogu esindajana õpetaja Tauno Teder. Meie sõsar-

Oikumeeniline patriarh CECi lõpptseremoonial.

kirikust Soomest olid kohal ülempreester Rauno Pietarinen, samuti endine CECi keskkomitee liige, ülempreester emeritus Veikko Purmonen, pr Riina Nguyen, pr Simona Savin-Gardberg ja ülempreester Heikki Huttunen Soome Oikumeenilise Nõukogu esindajana.

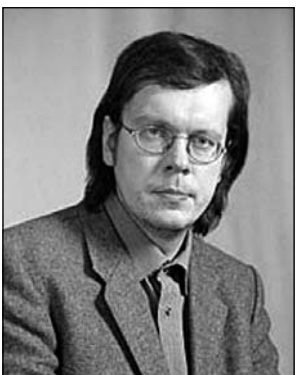
Assambleel toimus mitmeid regionaal- ja konfessionaalseid kohtumisi. Nii osales EAÕK delegatsioon ortodokssete kirikute kohtumisel, kus metropoliit Stefanus andis edasi oma tervituse. Oli rõõm teada, et ka Armeenia Apostlik Kirik osaleb CECi tegevuses, ühinedes ortodokssete kirikute kohtumisega. Osalesime samuti Põhjala dimensiooni (Skandinaavia ja Balti riikide kirikud) kirikute kohtumistel, kus arutati CECi kui organisatsiooni juhtimise korraldamist tulevikuks, leides paljudes olulistest küsimustes üllatavalt hästi ühise keele.

Metropoliit Stefanus ja Bordeaux' kardinal Jean-Pierre Ricard.

Assambleel osalemine oluks meie väikesele delegatsioonile palju raskem, kui me ei oleks tajunud Oikumeenilise Patriarhaadi ja teiste õigeusu kirikute delegatsioonide tuge ning meie olemasolu tõsiseltvõetavust. Eriliselt tahaksin aga märkida Lyoni õigeuspreestri Antoine'i ja tema presvitera Catherine'i külalislahkust, kes meid assamblee päevade jooksul vastu võtsid. Isa Antoine'i käed suudavad peale õnnistamise luua imekauneid puulõikeid, Catherine'il on ikoonikirjutamise ateljee ning lisaks oli ta assamblee regent, kes pidi juhtima ka mitteortodoksde koori laulma meile omaseid viise.

Euroopa Kirikute Konverentsi 13. assambleed jääb meenutama tungiv nõue uuendada organisatsiooni struktuuri nõnda, et see suudaks optimaalseimal moel tulla toime CECi tegevust iseloomustavate programmidega: kirikuteühiskonna koostöö ja kirikutevahelise dialoogi programmidega. Organisatsiooni lisandus ka kirikutevaheline komitee, mis on tegelnud pagulasprobleemidega Euroopas ja mille töösse tahab oma panust anda ka EAÕK.

TÄNAVU TÄITUS 20 AASTAT EESTI KIRIKUTE NÕUKOGU ASUTAMISEST

Tauno Teder
EKN täitevsekretär

18. juunil tähistas Eesti kümnet suuremat kristlikku kirikut ühendav Eesti Kirikute Nõukogu 20. aastapäeva. Tähtsündmuse raames sai Tallinnas osaleda nii oikumeeniat käsitleval konverentsil kui ka oikumeenilisel jumalateenistusel. Lisaks esitleti huvilistele Tartu Ülikooli usuteaduskonnaga koostöös valminud raamatut „Eesti oikumeenia lugu“.

Pidulik aastapäevakonverents toimus Eesti Kristliku Nelipühi Kiriku keskuses. Kon-

verentsi avas Eesti Kirikute Nõukogu president, piiskop Einar Soone, kes tõi oma sõnavõtu välja kirikute ühisel eestvedamisel käivitatud ühiskonda suunatud tegevused. Nõukogu tegevusaastate jooksul on loodud kaplaniteenistus kaitseväes, kinnipidamis-asutustes ja politseis, sõlmitud ühishuvide protokoll valitsusega, alustatud religioonsaadetega riigiteleviisioonis ja raadios. Samuti on kujundatud ühised religiooniõpetuse põhimõtted.

Konverentsil esines ettekandega Tartu Ülikooli usuteaduskonna dekaan professor Riho Altnurme, kõneldes Eesti oikumeenia ajaloo erinevatest etappidest. Eesti Kunstiakadeemia professor David Vseviov vaatlus oikumeenia vajalikkust ajaloolase pilguga ning Soome Oikumeenilise Nõukogu peasekretär preester Heikki Huttunen käsitles Eesti kirikute koostööd rahvusvahelises tähenduses.

Oma mälestuskildudele tuginedes andsid paneeldiskussioonis ajaloolise tagasisaate Eesti Kirikute Nõukogu asutajad kirikute poolt: peapiiskop emeeritus Kuno Pajula (EELK), pastor Olav Pärnamets (EMK), pastor Ülo Meriloo (EEKBL) ja preester Rein Õunapuu (RKK). Kirikute Nõukogu tulid aastapäeva puhul tervitama ka Vabariigi Valitsuse liikmed regionaalminister Siim Valmar Kiisler ja justiitsminister Rein Lang.

Kirikute esindajad konverentsil.

Foto: Mati Möttö

Konverentsile järgnes oikumeeniline jumalateenistus Tallinna Rootsi-Mihkli kirikus. Teenistusel jutlustas Eesti Kirikute Nõukogu president piiskop Einar Soone ning kaasa teenisid Eesti Kirikute Nõukogu liikmeskirikute juhid ja vaimulikud. Jumalateenistuse muusikalise osa eest hoolitses ühendkammerkoor, kus laulsid EMK Tallinna koguduse kammerkoor Credo ja Alrika baptistikoguduse kammerkoor, samuti solistid Eve Kopli ja Eerik Jõks. Dirigeerisid Raili Vahermägi ja Ene Üleoja ning oreil

saatis koori Mart Siimer. Jumalateenistuse lõpuosas süütasid liikmeskirikute esindajad küünlad ümber keske suurema küünla, et anda edasi ühine tunnistus omavahelisest üksmeelest ja selle allikast – Kristusest.

Eesti Kirikute Nõukogu asutati 16. veebruaril 1989 Kuremäel Pühtitsa kloostris, eesmärgiga ühendada kristlikke kirikuid ning koguduste liite Eesti ühiskonna vaimseks arenguks kristlike põhimõtete alusel.

Фото: Геннадий Баранов

Возлюбленные во Христе братья и сестры!

Наш августовский слет Союза Православной Молодежи Эстонии в Вярска проходит в ситуации мирового кризиса. К климатическим проблемам добавилось чувство вины тех людей, чья игра с мировой экономикой повлекла за собой бесчисленное множество жертв, оставшихся в стороне от системы и сверхприбылей, заработанных за их счет. Не говоря уже о

военных конфликтах, приведших к перемещению больших групп людей как в Азии, Африке, так и в других местах.

Глубокий экономический кризис объясняет также спад активности богатых стран во многих областях, в которых те до сих пор поддерживали более бедные страны. Приведу один из многих примеров: впервые за всю историю человечества от голода страдает 1,2 миллиарда человек. Каждую минуту из-за недоедания умирает около десяти детей, то есть через каждые шесть секунд умирает один ребенок, итого 5 миллионов смертельных случаев в год. В июне 2008 года на встрече в Риме богатые страны пообещали выделить 15 миллиардов долларов на поддержку сельского хозяйства и пищевой промышленности. Год спустя было выделено лишь 10% от обещанной суммы.

Как мы видим, Вярска ждет нашу молодежь в то время, когда мир постигли многие тяжкие испытания, на облегчение которых, по крайней мере в ближайшем будущем, не приходится надеяться. Единственная вещь, которую сто-

ит делать в данной ситуации, – это «говорить правду». Не бойтесь признаваться в своих неудачах, даже в тех, которые закрыли дорогу молодежи. В том, что семья далеко не всегда могла предложить детям время и нежность, на которые те были вправе рассчитывать. В том, что школа и Церковь не могли тронуть детских сердец, говоря о самом важном в жизни человека. И в том, что общество ценило только то, что находится вне человека, а не то, кем человек в действительности является.

Если молодое поколение имеет право что-либо требовать, то это требование – отказаться от лицемерия, отказаться от деятельности без размышлений о последствиях, как это делают взрослые, жажда правды и спонтанности, презрение к компромиссам ради получения прибыли. Молодые справедливо ожидают от нас ответственного поведения, того, чтобы их принимали всерьез. Для того, чтобы они чувствовали себя уверенно, мы действительно должны хотеть заработать их доверие. Для того, чтобы в каждом из нас они могли найти настоящего друга, который помогает им

познать то, что действительно важно в этой жизни, то, что поможет им с надеждой строить будущее.

Слет молодежи в Вярска может стать для нашей Церкви трамплином для того, чтобы все начать сначала. Для того, чтобы диалог между родителями и детьми получил правильное значение. Для того, чтобы учителя предоставляли место для творческого самовыражения и истинных знаний. Для того, чтобы наши приходы могли стать тем местом, где безо всякого лицемерия, безо всякой фальши можно познать настоящую связь между Богом и человеком. Что же касается вас, молодые люди, учитесь видеть и распознавать ответственность не только вокруг себя, но и внутри себя. Будьте счастливы. Не забывайте о праве мудро пользоваться своей свободой. Да поможет вам Христос, ваш друг (Ин. 15, 15), Который, пролив Свою кровь, пришел освободить и спасти каждого человека, и пусть Он поддерживает вас на пути самоопределения.

✠ СТЕФАН,
Митрополит Таллинский
и всея Эстонии

Фото: Андрус Отс

ДЕЛЕГАЦИЯ ПЦЭ ПРИНЯЛА УЧАСТИЕ В РАБОТЕ ГЛАВНОЙ АССАМБЛЕИ КОНФЕРЕНЦИИ ЕВРОПЕЙСКИХ ЦЕРКВЕЙ

Иерей Захария Леппик,
делегат ассамблеи

Делегация Православной Церкви Эстонии впервые участвовала в главной ассамблее Конференции Европейских Церквей (СЕС) в Лионе. Темой 13-й главной ассамблеи этой экуменической организации, объединяющей православные, протестантские, англиканские и грекокатолические церкви Европы, в этот раз стала «Призванные к одной надежде во Христе». В состав делегации ПЦЭ, ставшей полноправным членом КЕЦ, вошли преосвященный митрополит Стефан и иерей Захария Леппик.

Главная ассамблея проходила во Франции, в конференционном центре Cité Internationale в Лионе

15–21 июля, программа включала в себя как пленарные заседания, на которых обсуждались вопросы о настоящем и будущем организации, так и некоторые доклады экспертов в различных областях по общей теме ассамблеи. На экуменическом форуме не было недостатка в предложениях о том, как улучшить деятельность при помощи общественной активности.

В главной ассамблее приняли участие и посетили ее некоторые известные главы церквей. В работе всей ассамблеи участвовал архиепископ Албанской Православной Церкви Анастасий. В один из дней ассамблею посетил предстоятель Румынской Православной Церкви патриарх Даниил, а последние два дня ассамблеи увенчало присутствие Его Святейшества, Святейшего Афинагора, Архиепископа Константинополя – Нового Рима и Вселенского Патриарха Варфоломея. Вселенский патриарх особенно проявил свойство, сопровождающее его титул, приняв участие в вечернем богослужении в Лионском католическом соборе, возглавляемом его высокопреосвященством архиепископом Бордо, кардиналом Жан-Пьером Рикаром, а также призвав в своей речи на заключительном заседании ассамблеи римо-католиков присоединиться к деятельности КЕЦ.

Присутствие митрополита Стефана на ассамблее было встречено сердечными приветствиями, на

первом пленарном заседании ПЦЭ приветствовали как нового полноправного члена КЕЦ. Следует упомянуть и том, что на протяжении всей работы ассамблеи к нашей делегации относились как к равноправному партнеру, а в некоторых вопросах требовался опыт нашей Церкви.

Эстонию на главной ассамблее представляли также архиепископ Андрус Пыдер, пастор Пеэтер Калдур и г-жа Кадри Метсма от ЭЕЛЦ, пастор Юллас Танклер от Эстонской Методистской Церкви и пастор Тауно Тедер от Совета Церквей Эстонии. От нашей сестринской Финской Церкви в работе ассамблеи участвовали протоиерей Рауно Пиетаринен, бывший член центрального комитета КЕЦ протоиерей эмеритус Вейко Пурмонен, г-жа Рийна Нгуйен, г-жа Симона Савин-Гардберг и протоиерей Хейки Хуттунен, представитель Финского Экуменического Совета.

В рамках ассамблеи состоялось несколько региональных и конфессиональных встреч. Так, ПЦЭ участвовала во встрече православных церквей, на которой митрополит Стефан выступил с приветствием. К нашей радости, и Армянская Апостольская Церковь принимает участие в деятельности КЕЦ и присоединилась к собранию православных церквей. Мы участвовали также во встрече церквей Скандинавских и Балтийских стран, на

которой обсуждалось устройство руководства КЕЦ как организации в будущем, приятно отметить, что мы на удивление легко нашли общий язык.

Участие в ассамблее было бы для нашей небольшой делегации намного труднее, если бы мы не чувствовали поддержки и серьезного отношения со стороны Вселенского патриархата и других православных Церквей. Отдельно мы хотели бы поблагодарить лионского православного священника Антуана и матушки Катрин, принимавших нас в дни ассамблеи, за гостеприимство. Руки отца Антуана, кроме благословений, способны на удивительно красивую резьбу по дереву, у Катрин есть иконописное ателье, кроме того, она выступала на ассамблее в качестве регента, которому пришлось управлять также неправославным хором.

Постоянным мотивом 13-й ассамблеи Конференции Европейских Церквей было настойчивое требование обновить структуру организации таким образом, чтобы она наиболее оптимально могла справиться с программами, которые годами характеризовали деятельность КЕЦ: сотрудничество церквей и общества и программы диалога между церквями. К организации добавился также межцерковный комитет, занимающийся проблемами эмиграции в Европе, в работу этого комитета ПЦЭ хотела бы внести свой вклад.

Setumaal nimetatakse rukkimaarjapäeva veel ka suureks maarjapäevaks ehk uspenjeks. Tihti toimub sel päeval kirikutes väike veepühitus, millele järgneb rahvapidu ehk kirmas. Kaks nädalat enne rukkimaarjapäeva peetakse paastu.

Rukkimaarjapäev on olnud tähtis ka loodusmärkide tähelepanemise poolest: vesi jaheneb, ämblikud hakkavad nobedasti võrku kuduma, konnad jäävad vait, õunad muutuvad maitsvaks.

Kui kured sel päeval kõrgelt lendasid, siis ennustati pikka rukki kasvu. Vanarahvas ütleb ka, et kui rukkimaarjapäeval püsib kuiv ilm, tuleb kuiv ja soe sügis.

KAS TEADSID, ET...

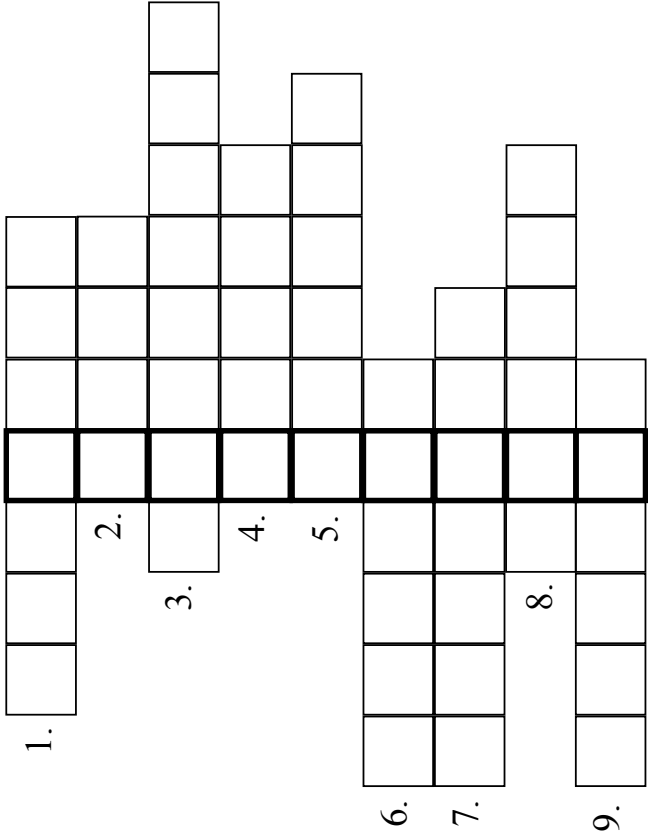
Jumalaema uinumise püha on kirikuaasta viimane püha? Kirikuaasta algab neitsi Maarja sündimise pühaga 8. septembril ja lõpeb jumalaema uinumise pühaga 15. augustil.

LAHENDA RISTSÕNA!

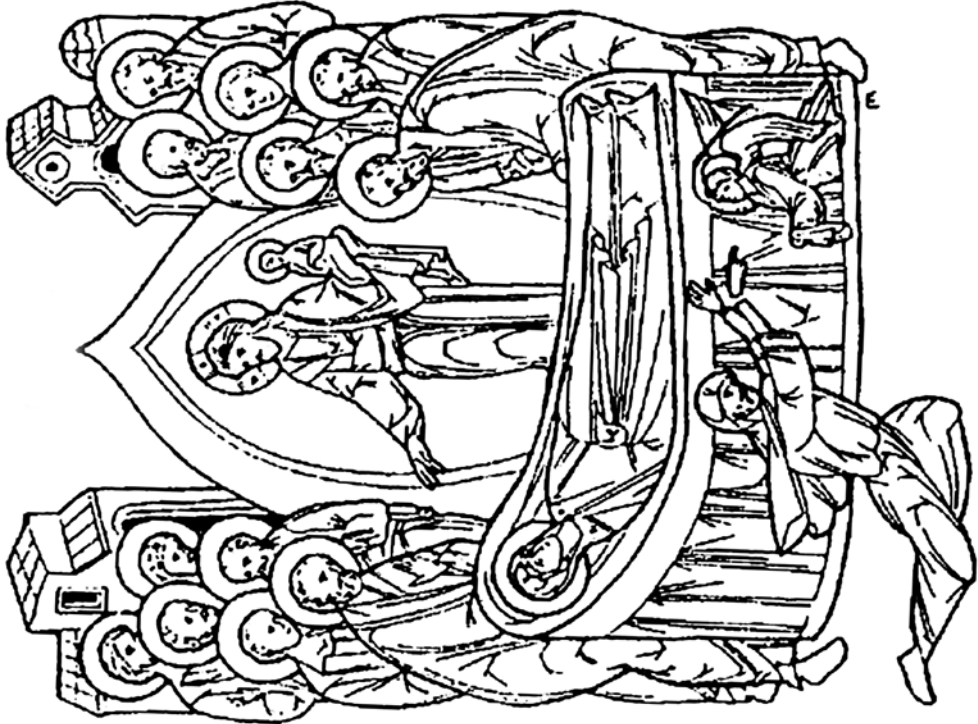
Kas teadsid ka seda, et Eestimaa on Jumalaemale pühendatud maa? Kui täidad järgmise ristsõna õigesti, loed ültalt alla nimetuse, mille järgi Eestit veel tuntakse!

Vasakult paremale:

1. Jumalaema armastas palvetada
2. Jumalaema ema.
3. Ida-Virumaal tähistatakse rukkimaarjapäeva ... niitmisega.
4. Eesti rahvuslill on ...lill.
5. Jumalaema isa.
6. Setu rahvapidu.
7. Jumalaemale pühendatud klooster.
8. Kaks nädalat enne rukkimaarjapäeva peetakse
9. Rukkimaarjapäeval jäävad ... vait.

JUMALAEMA UINUMISE PÜHA

15. augustil tähistame Jeesuse ema Maarja surmapäeva.

Teame, et Jeesus armastas oma ema väga. Pärast Jeesuse surma ja taevasseinemekut jäi Maarja elama apostel Johannese majja Jeruusalemmas. Seal veetis ta oma päevi vaeseid ja hädasolijaid aidates. Ka julgustas ta apostleid selles töös, mida Jeesus oli neil palunud teha: kuulutada Kristuse rõõmusõnumit kogu maailmas. Jumalaema oli otsekui kõikide apostlite ema.

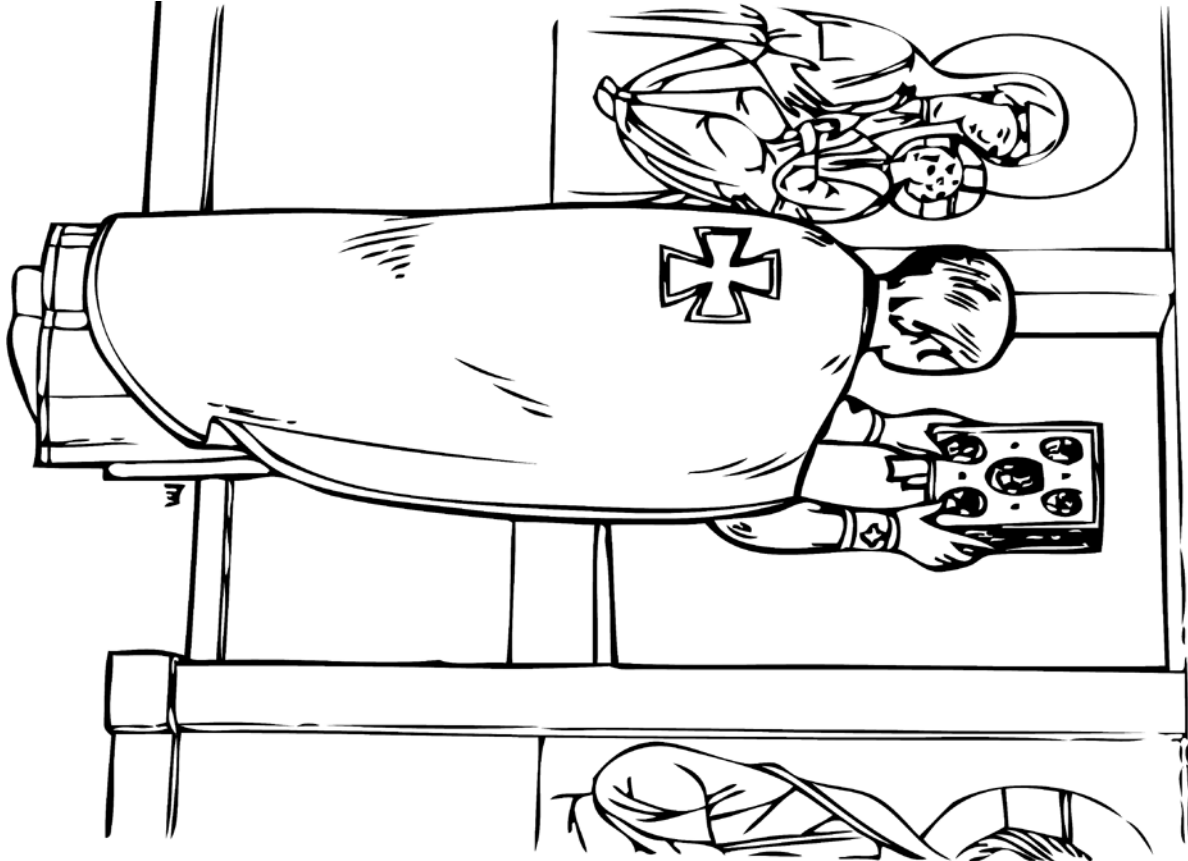
Maarja veetis mitmeid tunde jumalateenistustel ja palvetades. Ta palvetas koos apostlite ja kõigi nende inimestega, kes Jeesust armastasid. Kuid sageli läks Maarja üksi Õlimäele palvetama, nagu oli seda teinud ka tema poeg Jeesus Kristus. Seal meenutas ta oma poja imetegusid ja terendamisi.

Ühel päeval, kui Jumalaema taas Õlimäel palvetas, ilmus tema ette peangel Gabriel ja ütles talle, et ta sureb juba kolme päeva pärast. Ingli sõnu kuuldes ei olnud Maarja ei kurb ega hirmunud. Ta tahtis olla Jumalaga koos ja oli valmis oma poega taas nägema.

Maarja läks tagasi apostel Johannese majja ja hakkas tegema ettevalmistusi oma matusteks. Tema sooviks oli saada maetud Ketsemani aeda, mis asus Õlimäe läheduses. Sinna olid juba maetud tema vanemad Joakim ja Anna. Ta kutsus kõik apostlid veel kord kokku, et jätta nendega hüvasti. Kolme päeva pärast kogunesid apostlid Maarja surivoodi ümber. Ainus, kes ei olnud kohal, oli apostel Toomas, kes kuulutas evangeeliumit kaugel Jeruusalemmast. Apostlid viisid Jumalaema keha laulude saatel ja küünlaid kandes Ketsemani aeda, kuhu ta oli soovinud puhkama asuda.

Kolm päeva hiljem saabus reisilt apostel Toomas. Ta oli väga kurb, et Jumalaema oli juba maetud. Toomas palus apostlitel haud avada, et ta saaks Jumalaemaga hüvasti jätta. Kui aga haud avati, leiti seal vaid surilinat – neitsi Maarja keha ei olnud kusagil! Apostlid ehmusid ja palusid põlvili langedes Jumalat, et ta näitaks, kuhu Maarja keha on viidud. Korraga ilmus neile Jumalaema taevas, ümbritsetuna inglitest. Apostlid mõistsid, et neitsi Maarja on sarnaselt oma pojaga taevasse jõudnud ja olid selle üle väga rõõmsad.

VÄRVI PLIT!

Jumalaema uinumise püha värv on sinine. Kirik kaunistatakse siniste või helesiniste katetega ja ka preestrid kannavad sinist värvi riideid.

Värvi pildil preestri rietus siniseks!

LEIA JUTUST VIIS SÕNA, MIS ON PEIDUS!

E	T	A	L	L	E	G	U	S	E	K
S	U	T	O	O	M	A	S	N	L	M
I	B	S	E	H	E	B	E	K	S	A
L	K	I	S	A	D	R	E	R	O	A
A	O	I	D	E	A	I	L	U	K	R
J	O	H	A	N	N	E	S	S	T	J
U	L	J	U	M	A	L	A	E	M	A

Jumalaema, meie kõigi eestpalvetaja

Jumalaema Maarja armastas palvetada ja oli sellega kõigile eeskujuks. Tema puhul nägid inimesed, mida tähendab Jumalat armastada ja Tema käskusid järgida.

Pärast teevanimemist on Jumalaema meie kõigi **eestpalvetaja**. See tähendab, et tema viib meie palved Jumala ette. Sellepärast võime igas olukorras Jumalaema poole pöörduda ja öelda:

15. AUGUST – RUKKIMAARJAPÄEV

Rahvakalendris kannab Jumalaema uinumise püha nimetust rukkimaarjapäev ehk külvimaarjapäev. Selle päevaga on seotud hulk kombeid ja tavasid.

Rukkimaarjapäeval ei tohtinud tööd teha, kuid enne ja pärast seda päeva pidi viili külvatud saama. Lääne- ja Lõuna-Eestis on rukkikülvi parimateks päevadeks peetud kolme päeva enne ja pärast rukkimaarjapäeva. Peipsi ümbruses on arvatud, et külv sel päeval ei too head saaki. Viljandimaal usuti, et enne rukkimaarjapäeva tehtud rukkikülv läheb samuti nurja – vilja sisse tulevad ussid.

Paljud inimesed käisid rukkimaarjapäeval kirikus või külastasid tuttavaid. Mõnel pool on sel päeval esivanematele sauna laud kaetud, et hinged saaksid süüa ja juua. On olnud tavaks pida laata ja anda teenijarahvale puhkust. Ida-Virumaal on seda päeva tähistatud ka lammaste niitmisega. Lehmadel on rukkimaarjapäevast peale lõunane lüpsikord ära jäetud, samast päevast on õitsilkäimine lõpetatud.

Ida-Virumaal on rukkimaarjapäeva tähistamist seotud Kuremäe kloostri ja see on olnud ka kloostri suur püha. Siin on olemas ka paik kloostri lähedal asuva vana tamme juures, kus neitsi Maarja on end korduvalt ilmutanud, ja püha allikas. Rukkimaarjapäeval on korraldatud kloostri elanike ja ümberkaudse rahva ristikäik Kuremäe pühale allikale. Pärast seda, kui preester on pühitsenud allika vee, võetakse vett ka koju kaasa.

PALJU AASTAID, ISA FELIX!

13. augustil möödus 65 aastat ülempreester suuroikonomos Felix Kadariku preestriks pühitsemisest.

Martin Toon: Isa Felixi vankumatus ja jäägitu pühendumus oma kutsumusele ja tööle on läbi aastate kasvatanud sedavõrd suurt austust ja lugupidamist ning muutunud tänaseks imetlusväärseks ja jääb tulevikus kindlasti legendaarseks, mille üle nii tema perekond kui ka meie Kirik võivad uhkust tunda. „Tehke järele!”, võiks isa Felixist rääkides öelda nii meie vaimulikele kui ka paljudele neile, kes mõtlevad „mida nemad oma eluajal suudaksid Kirikut teenides ära teha ja millistele katusumustele elus vastu seista.

Felix Kadarik sündis 24. aprillil 1923 Laimjala Vassilius Suure koguduse köstri Joann

Ülempreester suuroikonomos Felix Kadarik.

Kadariku ja tema naise Melania peres. Pärast Saaremaa alggümnaasiumi lõpetamist siirdus ta Tallinna Õpetajate Seminari,

mille lõpetas 1941. aastal. Ta oli aastail 1941–1942 Tallinna Aleksandri peakiriku koorijuht ja kooliõpetaja Tallinna 4. algkoolis. 1942–1944 õppis ta Tallinna Konservatooriumis koorijuhtimise ja laulmise erialal. 16. aprillil 1944 pühitses metropoliit Aleksander ta diakoniks, misjärel isa Felix teenis diakonina Laimjala püha Vassilius Suure kirikus. Preestriks pühitseti ta 13. augustil 1944. Seejärel teenis ta aastail 1944–1949 Levala püha Neeva Aleksandri koguduses, 1944–1954 Tornimäe Neitsi Maria Kaitsmise koguduses ning alates 1947. aastast Laimjalas. Isa Felix sai Saare- ja Muhumaa praostiks 24. veebruaril 1953 ning eesnikuks Kuressaare Püha Nikolai ja Tornimäe Neitsi Maarja Kaitsmise koguduses (1. juunist 1954), Metsküla Issanda Templisseviimise koguduses (1. märtsist 1962), Reomäe Apostel Andrease koguduses (1971) ning Muhu-Hellamaa Peetruse ja Pauluse koguduses (1971–1972, 1974–

1994, 1996). Täna seni teenib ta Kuressaare, Laimjala, Reomäe ja Tornimäe koguduses. Ülempreestriks ülandati isa Felix 1960. aastal.

Isa Felix on pälvinud Vladimiri III järgu (1969) ja Vladimiri II järgu (1979) ordeni, Radoneži Sergiuse II järgu ordeni (1984) ning Talle ordeni (1990), Püha Piiskop Platoni III järgu ordeni (2003) ja Eesti Punase Risti IV klassi ordeni (2005). Ta on saanud ka mitra, puusaehete, paalitsa ja kahe iluristi kandmise õiguse ning 1994. aastast Moskva patriarhi risti kandmise õiguse. Ta on olnud 18. maist 1990 kuni 1993. aastani Eesti piiskopkonna valitsuse liige. Alates 1999. aastast kannab oikumeenilise patriarhi suuroikonomose aunimetust ühes patriarhi risti kandmise õigusega.

Isa Felixil on kaks last: poeg Ando ja tütar Helena.

METROPOLIIT KÜLASTAS VORMSI SAART

Preester Jüri Ilves

2. juulil külastas metropoliit Stefanus Vormsi ehk Ussisaart, rannarootslaste põlist elupaika. Külaskäigu idee sündis 16. mail toimunud talgupäeval, kui rühm kohalikke ja pealinnast tulnud vabatahtlikke korras Vormsi Ülestõusmise kiriku varemeid.

Sõjameeste matmispaiga pühitsemine.

Valitseja visiidi peamine eesmärk oli tutvuda saare elu ja inimestega. Sviby sadamas olid kõrget külalist vastu võtnud vallava-

nem Daina Jüristo koos kohaliku kultuurijuhiga ning saare majakakompleksi haldav õigeusklik pere. Metropoliidi saatjateks olid Kreeka suursaadik Eestis Polydore M. Kokonas, Martin Toon EAÕK Varahaldusest, arhidiakon Justinus ja allkirjutanu.

Palavas suvepäeva mahtusid Vormsi Ülestõusmise kiriku varemete külastamine, 1941. aastal Vormsi randadel hukkunud sõjameeste matmispaiga pühitsemine kalmistuks, majakakompleksi vaatlemine, lõunasöök EELK Vormsi Püha Olavi kiriku pastoraadis koos diakonõpetaja Ants Rajandoga, tutvumine selle iidse kirikuga ning saare kauni loodusega.

Pidulikes lauakõnedes ja omavahelistes vestlustes jäi kõlama soov, et saarel olevad vähesed õigeusklikud võiksid koonduda koguduseks ja tulla kokku jumalateenistusele. Teenistusi saaks soojal ajal läbi viia kirikuvaremetes, kus on säilinud altariosa. Külmal ajal võiks kasutada Hullo seltsimaja ruume.

Hüvastijätt Sviby sadamasillal oli südamelik. Metropoliidi sõnul on kõige tähtsam palveelu jätkumine saarel, samuti head suhted vallavalitsuse ja luterlastega.

INFOTEND VÄIKE-LÄHTRU KIRIKU JUURES

Preester Jüri Ilves

Läänemaal Martna vallas asuva Väike-Lähtu Jumalaema Sündimise kiriku juurde paigaldati juulikuus infotend. Ettevõtmise korraldas Väike-Lähtu Kiriku Taastamise MTÜ. Rahaline pool kaeti annetustest saadud summadega. Stendi materjal on eesti ja inglise keeles. Kunstiline ja tehniline teos on Tiit Kaljustelt.

Stendilt saab lugeda kirikut ja kogudusekooli käsitlevat materjali, samuti vaadata pilte praeguseks lagunenud kiriku parematest päevadest. Vaadeldes kiriku nimepüha Jumalasünnitaja Sündimise ikooni, saab laulda püha troparit. Lisatud on kogudust teeninud vaimulike nimekiri, mis ei ole kahjuks täielik. Stendil on MTÜ tegevust tutvustav lõik, kus on kirjas, et ühingu loodi 2007. aasta oktoobris ning et ühingu tegevuse eesmärgiks on leida ressursse EAÕK Väike-Lähtu Jumalaema Sündimise koguduse ja kirikuhoone taastamiseks. Ühingu korraldab kirikuvaremetes korrapäraselt palvusi ja koristustalguid.

Tegu on teise meie kogudusi tutvustava stendiga Läänemaal. Esimene paigaldati 2005. aasta suvel Mäemõisa Püha Nikolause kiriku varemete juurde.

Sel sügisel loodame paigaldada infotendi ka Uue-Virtsu (Kõmsi) Kristuse Sündimise kiriku varemete juurde. Oma järke ootavad Kullamaa ja Vormsi.

Väike-Lähtu Kiriku Taastamise MTÜ elust ja tegemistest, samuti Väike-Lähtu koguduse ajaloost saab teavet kodulehelt: www.maria-magdaleena.ee/vaikelahtu

MAARJA MAGDALEENA PÜHA HAAPSALUS

Preester Jüri Ilves

22. juuli oli Haapsalu koguduses suur pidupäev. Kirikurahvas ja arvukad külalised tulid kokku, et üheskoos tähistada meie armsa pühakojas kaitsja, püha apostlisarnase Maarja Magdaleena mälestuspäeva. Iseäranis oluliseks muutis selle päeva uue vaimuliku pühitsemine – koguduse diakoniks sai Avo Tõlpt, vaimulikunimega Aabraham. Jumaliku liturgia ja pühitsuse viis läbi metropoliit Stefanus kuue preestri ja kolme diakoni kaasteenimisel.

Palju teenimisest täidetud aastaid, isa Aabraham!

Diakon Aabraham Tõlpt ja preester Jüri Ilves.

Isa Aabraham on sündinud 14. novembril 1965 Tallinnas ning kogu perega ristitud ja salvitud 2. aprillil 1995 Tallinna Issanda Muutmise peakirikus. Sama aasta 9. augustil, pärast kümneaastast juriidilist abielu ka

laulatatud. Augustis 1998 õnnistas Soome piiskop Ambrosius ta Haapsalu Maria-Magdaleena koguduse lugejaks, nüüdsest on isa Aabraham sealsamas diakon, olles ühtlasi ka koguduse juhatuse aseesimees. Samuti on ta alates 2004. aastast EAÕK kirikuvalitsuse liige ja äriühingu OÜ EAÕK Varahaldus nõukogu esimees.

Avo Tõlpt on õppinud Tallinna Merekoolis ning mõned aastad ka kaubalaevadel merd sõitnud. Pärast meremeheametist pidamist alustas ta õpinguid Tartu Riikliku Ülikooli õigusteaduskonnas, hiljem lõpetas Tartu Ülikooli avatud ülikoolis ärijuhtimise. Oma haridustel peab isa Aabraham väga oluliseks ka õppimist Püha Platoni Seminari. Ilmaliku elu töötest tegemistes on ta enamuse ajast olnud ettevõtja.

Isa Aabrahami pere on viieliikmeline: abikaasa Leena Helena, kes tegeleb EAÕK diakooniatööga, pojad Tauri (22, teoloogiaüliõpilane Kreekas) ja Eero (20) ning tütar Adele (10). Vaba aja meelisharrastusteks peab ta jalgrattasõitu looduses ning Eesti esindamist karatekohtunikuna rahvusvahelistel võistlustel.

DIAKON VADIM REBASE

14. juunil pühitses Tartu piiskop Eelija diakoniks Tartu Pühade Aleksandrite kiriku senise alamdiakoni Vadim Rebase (sünd. 11. juunil 1980), määrares ta sama koguduse vaimulikuks ning ühtlasi ka juhatuse liikmeks.

Fotod: Martin Toon ja Eero Tõlpt

Noorteleht

Metropoolia / Nr 48 / August 2009

Foto: Madis Kolk

10. PAASTU- JA PALVELAAGER – SEEKORD MUHUMAAL Helen Kooviste

7–9. augustini toimus Muhumaal Muhu-Rinsi Jumalaema Neitsi Maria Kaasani pühakuju koguduse juures järjekordne EAÖK paastu- ja palvelaager. Juba kümnendat korda kogunesid EAÖK koguduste diakooniahuvilised liikmed kokku, et ühise paastu ja palve abil vaimulikult kasvada. Seekordse laagri teema oli „Üksinduse mitu palet...” ning huvilisi oli kogunenud parkümmend inimest.

Laagrijuhataks sisse õhtupalvus Rinsi kirikus ja sisukas teemakohane arutelu ülempreester Andreas Põllu juhtimisel. Laupäevases kavas oli külaskäik Saaremaale Öörikule. Sealses kirikus kõlas ühiselt peetud liturgia eriti kaunilt. Seejärel avanes laagrilistel võimalus küsida teemakohaseid küsimusi metropoliit Stefanuselt ja tutvuda Ööriku Püha Eelkäija skiiita ning sealsete nunnudega. Usinate laagriliste kakskümmend kätepaari andsid tõhusa panuse kloostri edenemisse. Kaunis päikeseline päev ja põhjalik rassimine võttis selja higiseks, kuid värskendav suplus meres pühkis väsimuse.

Ühisele lõunasöögile järgnenud vestlusel tutvustas öde Theofili laagriliste üksinduse teemat kirikuside seisukohalt. Tänuliku südamega lahkuti skiiitast, teadmiseks: siin on meie kõigi teine kodu – selline oli ödede sõnum laagrirahvale.

Tagasi Muhumaal ei tahtnud teemakohased arutelud lõkketule ümber lõppeda ning osalejad said magama alles keskööks. Pühapäevahommik ühendas laagris olijad Rinsi koguduse rahvaga, et üheskoos liturgiat pidada. Seejärel saadi osa muhulaste külalislahkusest – maitsvast lõunasöögist kogudusemajas. Perenaine Jutta Peegel andis lisaks ka põhjaliku ja huvitava ülevaate õigeusu kujunemise ja ajaloo kohta Muhu saarel.

Täis värsked muljeid ja innustust siirduti seejärel Kuivastu sadama poole, peatudes veel Liiva hooldekodus, et sealsete hooldealuste rõõmuks palvust pidada ja järeleiba jagada. Praamiga mandrile sõites võis iga laagriline tunda, et 10. paastu- ja palvelaager oli tõeliselt õnnistatud. Kaunis suveilm, kõlav laul ja kellamäng ning sügav osadustunne ei unune niipea ja toob laagrilised taas kokku. Suur tänu Kõige Andjale, laagri korraldajatele ja lahketele muhulastele!

Laagrilised Ööriku Püha Eelkäija skiiita ees.

Isa Andreas laagri avaõhtu arutelul.

Vestlusing metropoliit Stefanusega.

Pärast liturgiat Ööriku Püha Kolmainu kirikus.

Fotod: Tauri Tõlpt, Aurika Gergeležiū ja Mati Schönberg

20.-22. augustil

Värskas

Noortefestival

ORTHO FEST 2009

☉ kontserdid ☉ õpitoad ☉ õigeusu teenistused ☉ jalgpall ☉ seto kultuur

ORTHO FEST 2009 on avatud noortefestival kõigile, kes huvituvad pärimuskultuurist ja Setomaa traditsiooni õigeusu sidususest.

ORTHO FEST kutsub noori maalisse Värskasse, et kolme päeva kestel saada osa Setomaa elavast pärimusest koos sellesse kuuluva laulu, tantsu, pillimängu, käsitöö ja kirikukommetega.

ORTHO FEST on kokkusaamine neile, kes väljendavad oma sõprust ja abivalmidust, lahket meelt ja respekti kogu festivalirahva vastu.

ORTHO FEST ootab, et tulija võtaks kaasa oma sõbra.

ORTHO FEST on rõõmus, kui tulija on rahvalikes rõivais.

Osalus 200.- krooni sisaldab toitlustust ja majutust ning õpitubade kulusid.

EESTI ÕIGEUSU NOORTE LIIDU korraldusel
www.eonl.ee

Eesti Õigeusu Noorte Liidu kodulehekül: www.eonl.ee/index.php

Metropoolia

Peatoimetaja: Madis Kolk (madis.kolk@eaok.ee); välistoimetaja: preester Sakarias Leppik; lastelehe toimetaja: Edith-Helen Ulm; kujundaja: Inga Heamägi; tõlked vene keelde: preester Stefan Fraiman; tõlked prantsuse keelest: Tiina Niitvägi-Hellamaa; keeleteoimetaja: Epp Väli; EAÖK Kirjastus, Wismari 32, Tallinn 10136; interneti lehekülgi: www.orthodoxa.org (rahvusvaheline); www.eaok.ee (eesti)